

Ks. Krzysztof Bielawny
Gietrzwałd

Działalność katechetyczna w parafii św. Wojciecha w Nidzicy w latach 1956-1990

Nauka lekcji religii w szkołach w okresie powojennym od pierwszych lat borykała się z wieloma trudnościami ze strony władz państwowych. W roku 1953 wyrugowano katechezę ze szkół, a co za tym idzie, zaczęto też systematycznie usuwać krzyże z sal szkolnych. Te działania w wielu szkołach na terenie całego kraju napotkały na protest i opór, zarówno ze strony nauczycieli, jak i rodziców¹. Mimo tylu trudności wierni Kościoła rzymskokatolickiego organizowali się wraz z duchownymi, by młodemu pokoleniu przekazywać prawdy wiary.

Wydarzenia październikowe w 1956 r. przyczyniły się do powrotu katechizacji do szkół. Minister Oświaty Władysław Bieńkowski zarządzeniem z dnia 8 grudnia 1956 r. ponownie przywrócił lekcje religii w szkołach. W zarządzeniu czytamy, iż „nauczanie religii będzie prowadzone w szkole jako przedmiot nadobowiązkowy. Naukę tego przedmiotu organizuje się dla tych uczniów, których rodzice wyrażą w tej sprawie indywidualne życzenia na piśmie”². Po powrocie nauki religii do szkół w 1956 r. ponad 96 % uczniów zarówno szkół podstawowych, jak i średnich uczestniczyło w katechizacji na terenie szkoły. Jednak wraz z powrotem lekcji religii do szkół wyłonił się kłopot, a mianowicie brak kadry nauczającej, katechetów i księży. W wielu szkołach podstawowych, szczególnie w mniejszych miejscowościach, nie miał kto uczyć religii. Tak było m.in. w szkole podstawowej w Napiwodzie. By problem ten rozwiązać, Komitet Rodzicielski przy szkole Podstawowej w Napiwodzie zwrócił się z prośbą do Prezydium PRN w Nidzicy o zapewnienie szkole księdza albo osoby upoważnionej do nauczania religii. Po kilku dniach z Wydziału Oświaty przy PPRN w Nidzicy nadeszła odpowiedź, w której kierownik Stanisław Czyżyk pisał: „Wydział Oświaty PPRN w Nidzicy wyraża zgodę na nauczanie religii w wypadku, gdy rodzice zapewnią szkole księdza lub upoważnionego do nauczania religii nauczyciela”³. Jak

---

¹ K. Bielawny, Trudne dzieje nauki religii w diecezji warmińskiej po II wojnie światowej, w: Współczesne zagrożenia rodziny, pod. red. J. Zimny, Sandomierz 2006, s. 294-303.

² Archiwum Parafialne w Nidzicy (dalej APN), Teczka nr 3, Zarządzenie Ministra Oświaty z dnia 8 XII 1956 r.

³ Tamże, Teczka nr 2, Pismo PPRN w Nidzicy z 22 XII 1956 r. do Komitetu Rodzicielskiego przy szkole podstawowej w Napiwodzie.

rozwiązano wówczas ten problem dziś nie wiemy. Podobne pisma kierowali rodzice także w innych szkołach na terenie powiatu Nidzica⁴.

Lekcje religii w punktach katechetycznych

Po powrocie lekcji religii do szkół w 1956 r. przez kilka lat księża, siostry zakonne i katecheci uczyli w szkołach. Jednak nie trwało to długo. W 1960 r. władze komunistyczne zaczęły powoli, ale skutecznie eliminować lekcje religii ze szkół⁵. W roku 1961 usunięto lekcje religii już ze wszystkich szkół. Na długie lata katecheza została wyrzucona poza mury szkolne, nie było miejsca w salach lekcyjnych dla krzyży. Od tej pory księża, siostry zakonne, katecheci rozpoczęli naukę religii w punktach katechetycznych, które mieściły się w różnych miejscach – lokowano je w kościołach i na wieżach kościelnych oraz na plebaniach i po domach prywatnych. Warunki były bardzo trudne. Władze komunistyczne starały się za wszelką cenę przejąć kontrolę nad nauczaniem w tych punktach. Ministerstwo Oświaty wydało zarządzenie nakazujące rejestrowanie takich punktów katechetycznych. W zarządzeniu z dnia 19 sierpnia 1961 r. w § 7. czytamy: „Zajęcia w punktach katechetycznych mogą być rozpoczęte po uprzednim zarejestrowaniu punktu w inspektoracie oświaty”. W kolejnym punkcie tego paragrafu nakazywano, by Kościoły i związki wyznaniowe spełniały określone warunki. Przede wszystkim, by administratorzy parafii wykazali się dokumentem stwierdzającym posiadanie lokalu, który spełnia odpowiednie warunki higieniczno-sanitarne. Należy tu nadmienić, że ponieważ władze komunistyczne przez wiele lat powojennych konfiskowały mienie Kościoła rzymskokatolickiego, pozbawiając go budynków szkolnych, przedszkolnych, szpitalnych, klasztornych, domów parafialnych czy plebani⁶, z tego powodu wielu księży musiało mieszkać w wynajętych pokojach lub na strychach kościołów czy w adaptowanych na mieszkanie wieżach kościelnych. W takiej sytuacji trudno było wygospodarować punkty katechetyczne w pomieszczeniach należących do Kościoła.

Uczyć religii mogli tylko ci, których zatwierdziły władze oświatowe. Z prawa do nauczania wykluczono siostry zakonne i zakonników, a także wszystkich tych katechetów, którzy nie mieli matury⁷. W Zarządzeniu z dnia 19 sierpnia 1961 r. Ministerstwo Oświaty w § 6. nakazywało władzom kościelnym, by zajęcia z dziećmi w punktach katechetycznych mogli prowadzić duchowni świeccy, którzy otrzymali zezwolenie właściwego inspektoratu

---

⁴ Archiwum Archidiecezji Warmińskiej w Olsztynie (dalej AAWO), sygn. A 176, Parafia św. Wojciecha w Nidzicy (1947-1960), Pismo Międzyszkolnego Komitetu Rodzicielskiego w Nidzicy do PWRN, Wydziału Oświaty w Olsztynie z 23 XI 1956 r.

⁵ Instytut Pamięci Narodowej w Białymstoku (dalej IPN, Bi), sygn. 087, 236/3, Notatka informacyjna dot. Zagadnienia laicyzacji szkół w woj. olsztyńskim.

⁶ K. Bielawny, Konfiskata mienia kościelnego w latach 1962-63 na terenie Polski, *Studia Pelplińskie* (artykuł w druku).

⁷ APN, Kronika Parafii Nidzica (dalej KPN), Nauczanie religii, s. 71.

szkolnego. W uzasadnionych przypadkach zajęcia lekcyjne mogły prowadzić również osoby świeckie, które otrzymały zezwolenie właściwego inspektoratu oświaty⁸.

Księża wraz z wiernymi świeckimi po wyrugowaniu religii ze szkół rozpoczęli tworzenie punktów katechetycznych. Mimo różnych utrudnień wielu wiernych świeckich nie ugięło się ani pod groźbami, ani pod karami. Po ogłoszeniu zarządzenia przez Ministerstwo Oświaty, Episkopat Polski wydał polecenie, by punktów katechetycznych nie rejestrować tylko zgłaszać do inspektoratów. Argumentowano to tym, że Kościół nie prowadzi tajnego nauczania tylko jawne. Władze oświatowe starały się wywrzeć wpływ na katechetów i księży, nakazując im prowadzenie dokumentacji, list uczniów i składanie sprawozdań do inspektoratów oświaty. Episkopat wydał poleceniu, by tym zarządzeniom nie podporządkowywać się⁹.

Punkty katechetyczne tworzone zarówno w miastach, jak i wsiach, z tym że w tych drugich było to o wiele trudniejsze. Lekcje religii odbywały się w różnych warunkach. Niejednokrotnie bardzo trudnych, ale mimo to chęć pogłębiania swej wiedzy religijnej i umacniania wiary było znacznie mocniejsze niż zakazy i nakazy rządzących. Siecią punktów katechetycznych interesowała się tajna milicja polityczna. Kilka tygodni po rozpoczęciu roku szkolnego 1961/62, 28 września 1961 r., komendant powiatowy Milicji Obywatelskiej w Nidzicy raportował do zastępcy komendanta wojewódzkiego MO, do Spraw Bezpieczeństwa w Olsztynie, że na terenie powiatu Kościół rzymskokatolicki prowadzi nauczanie religii we wszystkich kościołach, a mianowicie w Nidzicy, Łynie, Szkotowie i Sarnowie, a także w kościele filialnym w Muszakach. Funkcjonariusz SB w dalszej części informował, że ks. Aleksander Smędzik ogłosił swym parafianom, że w kościele filialnym w Sławce Wielkiej rozpocznie się nauka religii w każdy czwartek, w godzinach popołudniowych, oraz że planuje także wygospodarowanie miejsca na wieży kościelnej, by wybudować tam salkę na nauczanie lekcji religii¹⁰. Ponadto funkcjonariusz SB ubolewał, że „żaden punkt katechetyczny dotychczas nie jest zarejestrowany”. Dodał także, że w kilku mieszkaniach prywatnych na terenie parafii Sarnowo odbyły się lekcje religii¹¹.

W Nidzicy ks. J. Rymkiewicz urządził dwie salki katechetyczne w pomieszczeniach kościelnych. Jedna znajdowała się na balkonie pod chórem, a druga na wieży kościelnej. Dwie kolejne salki urządzono na plebanii. Jedną salkę urządzono w pokoju przejściowym do księży wikarych, a drugą nad nowo wybudowanym garażem. Z czasem także garaż zaadoptowano na salkę katechetyczną. Ks. dziekan dekanatu Nidzica w protokole wizytacyjnym, sporządzonym 19 maja 1961 r., zapisał, „(...) dziatwa szkolna objęta jest nauczaniem po wsiach, w szkołach zaś w mieście w salkach katechetycznych. Uczą: ks.

---

⁸ Dz. U. z 1961 r., Nr 32, poz. 160, Zarządzenie Ministra Oświaty z dnia 19 VIII 1961 r. w sprawie prowadzenia punktów katechetycznych.

⁹ IPN, Bi, syg. 087/235/3, Pismo zastępcy naczelnika Wydziału III KWMO w Olsztynie do Naczelnika Wydziału V Dep. III Ministerstwa Spraw Wewnętrznych w Warszawie z dnia 16 XI 1961 r.

¹⁰ Tamże, syg. 087/205/1, Pismo Komendanta MO w Nidzicy do z-cy komendanta wojewódzkiego MO w Olsztynie z dnia 28 IX 1961 r.

¹¹ Tamże.

proboszcz, dwaj księża wikariusze i jedna katechetka. Wszystkim dzieciom nauka religii jest udostępniona”¹².

Po ponad rocznym wyrugowaniu katechezy ze szkół służby SB prowadziły przez cały czas inwigilację nauczania lekcji religii przez Kościół rzymskokatolicki. Z końcem grudnia 1962 r. do wszystkich Komend Powiatowych MO w województwie olsztyńskim rozesłano pisma, w których proszono o dokładne sprawozdania z prowadzenia nauki religii. W odpowiedzi funkcjonariusz SB w Nidzicy, T. Nikiel, raportował swym przełożonym, że na terenie powiatu Nidzica w roku szkolnym 1962/63 zorganizowano 28 punktów katechetycznych – w kościołach, kaplicach i w innych pomieszczeniach przykościelnych znajduje się 14 punktów katechetycznych, w mieszkaniach prywatnych pozostałe 14. Funkcjonariusz SB odnotował, że powiększyła się liczba punktów katechetycznych w stosunku do roku ubiegłego o 10. Naukę religii prowadziło 14 księży i katechetki. Raport ten. Nikiel kończył stwierdzeniem: „Młodzież uczęszczająca na naukę religii w większości rekrutuje się ze wsi, a wśród nich również dzieci członków Partii”¹³. Co zapewne bardzo poruszyło raportującego towarzysza.

Władze komunistyczne przez cały czas starały się utrudniać prowadzenie katechizacji dzieci i młodzieży. Z każdym rokiem na tyle sytuacja się pogarszała w diecezji warmińskiej, że rządcą diecezji ks. bp T. Wilczyński bardzo z tego powodu ubolewał, czemu dał wyraz w swoim kazaniu rezurekcyjnym¹⁴ w konkatedrze olsztyńskiej w 1963 r. Między innymi, tak zwracał się do wiernych: „(...) W tej chwili jestem tak przytłoczony i uciemężony, że wołałbym raczej zaśpiewać: *Wisi na krzyżu Pan Stwórca Nieba*, jednak zaintonowałem pieśń: *Wesoły nam dziś dzień nastał*. Uczyniłem to dlatego, że pokładam wielką nadzieję, płynącą ze Zmartwychwstania Pańskiego. Kłopotami swoimi, które mnie przygniatają w tej chwili, podzielę się z Wami olsztyniakami, parafianami parafii prokatedralnej św. Jakuba w Olsztynie. Podzielę się z Wami, którzy jesteście najbliżej i domu i osoby mojej”. Rządcą diecezji warmińskiej w dalszej części homilii mówił: „Gdy po nabożeństwie wielkopiątkowym wróciłem do mieszkania, znalazłem na swoim biurku list od katechetki z parafii Babiak, powiatu Lidzbark Warmiński. Do listu dołączone było wezwanie, aby katechetka w najbliższą sobotę, tj. przed niedzielą przewodnią, zgłosiła się do więzienia olsztyńskiego, celem odsiedzenia kary”. Ksiądz biskup postawił więc pytanie, co było tego przyczyną? I zaraz na nie odpowiedział: „Została ona oskarżona przed Kolegium Orzekającym w mieście Lidzbark Warmiński, które jest miastem biskupim o to, że uczy bez

¹² APN, Książka protokołów dziekańskich i biskupich w parafii św. Wojciecha w Nidzicy, Protokół wizytacji dziekańskiej z 19 V 1961 r.

¹³ IPN, BI, syg. 087/205/1, Raport Komendanta Powiatowego MO w Nidzicy do Naczelnika Wydziału IV-go Służby Bezpieczeństwa K.W. MO w Olsztynie z dnia 18 IX 1963 r.

¹⁴ Archiwum Państwowe w Olsztynie (dalej APO), syg. 444/4/89, Nauczanie religii w szkołach. Punkty katechetyczne (1947, 1950-1951, 1961-1963), s. 31. Naczelnik Wydziału Prezydium Okręgu Szkolnego pisał w notatce służbowej, „(...) biskup Wilczyński kazanie wielkanocne poświęcił wyłącznie sprawie punktów katechetycznych, w kazaniu tym w sposób ostry atakował władze państwowe w ogóle, a władze oświatowe w szczególności za pociąganie opornych księży do odpowiedzialności, wzywał do posłuszeństwa wobec kościoła itp. O tym wystąpieniu Ministerstwo Oświaty zostało poinformowane w czasie ostatniej konferencji poświęconej temu zagadnieniu”.

pozwolenia władz oświatowych dzieci katolickie katechizmu. Troska o życie religijne w diecezji warmińskiej, a więc i o nauczanie religijne dzieci rodziców katolickich spoczywa na mnie. Jest przecież jasne, że nie może ona należeć do tych, którzy zlikwidowali nauczanie religii w szkołach, ale do tych, których obowiązkiem jest dbałość o rozwój życia religijnego. (...) Przedstawiciel Oświaty w Lidzbarku Warmińskim „oskarżając ową katechetkę z Babiaka, wyraził się, że nie zna ona w wystarczającej mierze języka polskiego”. Dalej rządcą diecezji odpowiadając władzom oświaty zaznaczył, że jest to zmartwienie ordynariusza, a nie władz oświatowych. Dodał także, że jest to córka jednego z przedwojennych działaczy Związku Polaków w Niemczech, IV Dzielnicy, którzy walczyli o mowę polską w szkołach i w kościołach. A w dodatku ojciec jej oddał życie za to, że używał języka polskiego, zginął za to z rąk hitlerowskich, a jego córka idzie do więzienia za to, że nie zna dostatecznie języka polskiego¹⁵.

Ks. bp T. Wilczyński przywołał w swym kazaniu także sytuację z powiatu bartoszyckiego, gdzie jedna z katechetek¹⁶ została oskarżona przez władze administracyjne, ponieważ uczyła dzieci katechizmu: „W Bartoszycach odbyła się rozprawa przed Kolegium Orzekającym przeciwko katechetce z Wojciech. Zapytano ją w czasie rozprawy, czy po zapłaceniu albo odsiedzeniu kary zaprzestanie katechizować dzieci. Odpowiedziała, że nie, bo jest katoliczką, ma pozwolenie od swojego Biskupa i po powrocie z więzienia dalej będzie uczyć. Wymierzono jej karę 4500 zł – z zamianą na ileś tam miesięcy aresztu. Moim zdaniem, jest to gwałt zadany sumieniu ludzkiemu i katolickiemu. (...) Zbliżają się chwile, że wyznawanie wiary katolickiej coś kosztuje i że czas płacić nawet wolnością za światopogląd chrześcijański”¹⁷. Ordynariusz diecezji warmińskiej, ks. bp T. Wilczyński, kończąc kazanie, apelował do rządzących o zachowanie wolności do swobodnego wyznawania wiary w Boga.

W roku szkolnym 1963/64 nauczanie lekcji religii w parafii nidzickiej rozpoczęto 3 września naukę prowadzono w ramach duszpasterstwa parafialnego, od chwili wyrugowania katechezy ze szkół w 1960 r. Obowiązywał system – 1 godzina dla jednej klasy. W tym roku

¹⁵ APN, Teczka nr 3, Przemówienie rezurekcyjne Jego Ekscelencji Księdza Biskupa T. Wilczyńskiego 1963 r.; Zob. APO, syg. 444/4/89, Nauczanie religii, s. 38 (1-6).

¹⁶ APN, Teczka nr 4, List biskupa olsztyńskiego, T. Wilczyńskiego do czcigodnych księży i ukochanych wiernych parafii Wojciechy z 13 XI 1963 r. dokument ten odnajdujemy także w Archiwum Parafialnym w Morągu, Teczka nr 2, Pisma różne. W liście czytamy: „Otrzymałem wczoraj przykrą wiadomość, że we wtorek dnia 12 XI br. została aresztowana i przewieziona do Centralnego Więzienia w Olsztynie katechetka Waszej parafii Leokadia Wasilewska. Przyczyną aresztowania katechetki jest nauczanie prawd wiary dzieci Waszych. Do nauczania katechizmu – sprawa porządku czysto religijnego posiadała p. Leokadia Wasilewska misję kanoniczną przeze mnie daną, ponieważ na terenie Diecezji Warmińskiej tylko Biskup odpowiada za głoszenie Słowa Bożego. W tej chwili wszystko czynię, aby katechetka Wasza jak najrychlej wolność odzyskała i wrócił do Wojciech na swe stanowisko. Gdyby starania moje nie dały wyniku, zwrócę się do całej Warmińskiej Diecezji z prośbą o publiczne modły w intencji wolności katechetki, parafii Wojciechy, przedstawiając wyczerpująco wiernym cały złożony problem nauczania katechetycznego w Polsce, a konkretnie w naszej Warmińskiej Diecezji. Zanim to uczynię, już dzisiaj proszę kapłanów i wiernych parafii Wojciechy, bezpośrednio zainteresowanych aresztowaniem katechetki o modlitwy w intencji wolności p. Leokadii Wasilewskiej jako też o wolność głoszenia Słowa Bożego małej dziatwie rodzin katolickich na terenie Diecezji Warmińskiej”. List był czytany w niedzielę 17 XI 1963 r. w kościele parafialnym w Wojciechach i w Rodnowie.

¹⁷ Tamże, s. 4.

szkolnym w Nidzicy były trzy punkty katechetyczne przy kościele i siedem na terenie parafii. Naukę prowadziło czterech księży i jedna katechetka. W klasach pierwszych i drugich podstawowych szkół miejskich religii uczyła katechetka Alicja Baś. Klasy trzecie, czwarte, piąte, a także młodzież ze szkoły zawodowej (ZSMR) uczył ks. Władysław Janczy. W klasach szóstej i siódmej ze szkoły podstawowej nr 1 oraz dziewiątej i jedenastej z LO uczył ks. Jerzy Burzik. Ks. Józef Kasperowicz katechizował klasy szóste i siódme ze szkoły podstawowej nr 2, a także klasy ósme i dziesiąte z LO oraz klasy pierwsze i drugie ze Szkoły Handlowej. W wiejskich punktach katechetycznych zajęcia z religii prowadził ks. Władysław Janczyk – uczył w Łysakowie i Sławce, w Kanigowie i w Napiwodzie ks. Jerzy Burzik, w Bartoszkach i Grzegorzkach ks. Józef Kasperowicz, a ks. Górecki, wikariusz z Janowca, uczył w Safronce. Ponadto dzieci z Załusek uczyły się religii w Rączkach, w parafii Szkotowo, a dzieci z Pielgrzymowa w kościele w Zaborowie, w parafii Sarnowo. Frekwencja na lekcjach religii w szkołach podstawowych miejskich wahała się w granicach 70%, a w punktach wiejskich około 95¹⁸.

Warunki nauczania prawd wiary w punktach katechetycznych były bardzo trudne. Wprawdzie władze administracyjne pozwalały na nauczanie katechetyczne w punktach katechetycznych, nawet podsuwając propozycje zawarcia umowy między nauczającym a inspektorem oświaty i wtedy prefekt mógł otrzymać 700 zł, natomiast proboszcz odpowiedzialny za nauczanie i uczący otrzymywał 1000 zł. jednak niewielu było kapłanów, którzy dali się namówić na propozycję finansową, „(...) co najwyżej jakiś tam ks. caritasowiec – patriota. Ogół kapłanów diecezji warmińskiej i całej Polski, zgodnie ze wskazaniami Episkopatu w państwie, gdzie jest rozdział państwa od Kościoła, nie zechciało uzależniać od świeckich władz oświatowych, stać się urzędnikami państwowymi i ściągać kontroli ludzi, którzy walczą z religią, na teren Kościoła, za śmieszne brudne grosze”¹⁹. Kapłani przez wiele lat uczyli katechezy bezinteresownie, mimo to władze oświatowe starały się inwigilować nauczających oraz tych, którzy uczestniczyli w katechizacji. Pilnie śledzili, czy dzieci członków partii, funkcjonariuszy MO czy WP uczestniczą w lekcjach religii. Z reguły ojcowie wymienionych dzieci na skutek szykan organów nadrzędnych twierdzili, że wychowaniem dzieci nie zajmowali się oni, ale ich żony, i to była ich decyzja. Kronikarz zanotował, iż administrator parafii nidzickiej, ks. Rymkiewicz podobnie jak wielu duchownych w diecezji warmińskiej otrzymał dekret karny z inspektoratu oświaty z dnia 6 lutego 1964 r. nr 7/64 z grzywną w wysokości 1500 zł. za prowadzenie lekcji religii w punktach katechetycznych bez wcześniejszej rejestracji²⁰. W odpowiedzi ks. Rymkiewicz przesłał pismo do inspektoratu, w którym nadmienił, iż nauczanie religii jest sprawą czysto kościelną i nie należy do kompetencji świeckich władz oświatowych. Inspektorat po kilku tygodniach powtórzył swój dekret karno-administracyjny z tą samą grzywną, strasząc iż ściągnie powyższą sumę na drodze egzekucji. Odpowiedzi na to pismo od władz oświatowych

¹⁸ Tamże, KPN, t. 2, Nauczanie dziatwy i młodzieży, s. 82.

¹⁹ Tamże, Zakończenie roku nauki religii, s. 92.

²⁰ APO, syg. 444/4/89, Nauczanie religii w szkołach. Punkty katechetyczne (1947, 1950-1954, 1961-1963), s. 22. Ks. Rymkiewicz także w 1962 r. był wzywany do PWRN w Olsztynie, by złożył sprawozdania z działalności punktów katechetycznych m.in. w Muszakach.

już nie było. Do połowy czerwca 1964 r. egzekutorzy nie pojawili się u ks. proboszcza J. Rymkiewicza. W podobny sposób został ukarany ks. proboszcz z Janowca Kościelnego i z Sarnowa. W Kronice Parafii Nidzica czytamy; „(...) Karne dekryty podpisywał inspektor Jastrzębski, który uchodzi za dobrego człowieka, to jednak posłuszny władzom odgórnym, brał ponoć udział w akcji usuwania krzyży ze szkół. W parafii Wieczfnia mieszkała jego pobożna matka. Dowiedziawszy się o poczynaniach syna, chodziła i obcałowywała wszystkie przydrożne krzyże w okolicy. Wiosną br. na wieść, że jej syn podpisuje dekryty karne na księży proboszczów w pow. Nidzickim, serce matczyne nie wytrzymało, umysł przestał działać, odebrała sobie życie. O tym wszystkim mówili ludzie, nawet sami nauczyciele”²¹.

W roku szkolnym 1963/64 zakończenie roku katechetycznego odbyło się znacznie wcześniej niż zazwyczaj. A podyktowane to było przeniesieniem księży prefektów. W poniedziałek 8 czerwca zakończyły klasy I i II, we wtorek III i IV, w środę V i VI, we czwartek VII, w piątek klasy VIII, IX i X, a w sobotę klasy Zasadniczej Szkoły Metalowej i Handlowej. Uroczystość zakończenia roku szkolnego odbywała się na mszy św. wieczorowej. Uczniowie przystępowali do spowiedzi św. i Komunii św., a po Eucharystii otrzymywali świadectwa i niektórzy nagrody. Największą wdzięczność okazali ks. proboszczowi Rymkiewiczowi i ks. prefektom uczniowie klas licealnych. Zakończenie roku katechetycznego odbyło się 12 czerwca 1964 r., uczniowie przybyli do spowiedzi dość licznie, jednak nie w 100% (brak było młodzieży z internatu). „Po mszy św. przed rozdaniem świadectw poprosili ks. proboszcza, aby zajął miejsce przed ołtarzem po stronie lekcji. Jedna z uczennic odczytała wdzięczną mowę, podkreślając ważność nauki religii, zasługi nauczających oraz wyrażając wdzięczność i podziękowanie za poniesiony trud księży pracujących w tutejszej parafii. Zewnętrznym wyrazem wdzięczności były też wręczone ks. proboszczowi i ks. prefektom wiązanki biało-czerwonych róż”²². Młodzież przygotowało to podziękowanie sama, bez niczyjej pomocy. Było to ich podziękowanie za trud wychowania i kształtowania ich sumień.

W roku szkolnym 1964/65 katechizacje w parafii nidzickiej rozpoczęto 2 września 1964 r. W Nidzicy były 3 punkty katechetyczne oraz osiem punktów w mniejszych miejscowościach na terenie parafii. Katechizowało trzech księży prefektów i jedna katechetka Alicja Baś. Klasy pierwsze i drugie ze szkół podstawowych w Nidzicy uczyła katechetka. Młodzież Liceum Ogólnokształcącego i Szkoły Zawodowej uczył ks. Władysław Janczy. Dzieci ze szkoły podstawowej nr 2 z Nidzicy, a także dzieci ze szkół w Łysakowie, Kanigowie, Zagrzewie i Sławce Małej uczył ks. Wincenty Putko. Dzieci szkoły podstawowej nr 1 z Nidzicy, a także dzieci ze szkoły w Napiwodzie, Grzegórkach, Załuskach i Bartoszkach uczył ks. January Kuśmierczyk²³.

Katechizacja w roku szkolnym 1966/67

Miejsce	Liczba	Na	Kl.	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	Ile	Ile	Kiedy	Uczący
---------	--------	----	-----	----	-----	----	---	----	-----	------	-----	-----	-------	--------

²¹ APN, KPN, t. 2, s. 94.

²² Tamże, s. 95.

²³ Tamże, Nauczanie religii, s. 114.

katechezy	uczeń w w szkole	relig ii	I								oddzi ałów	lekcj i	lekcje	
Nidzica														
LO	422	375	---	125	133	10					12	12	Cały tydzień	Ks. Stefan Nowak
Technikum Mechanicz ne (5- letnie)	82	74	40	42							2	2	jw.	Jw.
Technikum Mechanicz ne (3- letnie)	86	75	42	44							2	2	Jw.	Jw.
Razem	590	524												
Wielozawo dowa	180	163	83	39	34						5	4	Cały tydzień	Ks. Leon Zajkowski
Mechaniza cji Rolnictwa	252	231	80	76	75						9	9	Cały tydzień	Jw.
Razem zasadnicze	432	394												
Podstawow a nr 1	1029	952	12	145	138	11	117	11	124	57	33	30	Cały tydzień	Alicja Baś Ks. Putko Ks. Nowak Ks. Zajkowski
Podstawow an nr 2	633	583	67	67	71	88	82	85	72	51	20	20	Jw.	Jw.
Razem	1662	1535												
Bartoszk	18	18	6	5	3	4					4	2	wtorek	Ks. L. Zajkowski
Grzegórzki	160	144	16	18	22	14	24	13	24	13	8	6	sobota	Ks. Stefan Nowak
Kanigowo	141	139	17	17	12	18	28	20	13	14	8	5	czwart ek	Ks. W. Putko
Łysakowo	185	175	13	24	23	23	31	30	21	17	8	6	sobota	Jw.
Napiwoda	235	220									8	8	wtorek	Jw.
Pielgrzymo wo	17	17	5	4	1	7					4	2	sobota	Ks. L. Zajkowski
Sławka Mała	45	45	7	8	6	12					4	2	sobota	Ks. W. Putko
Szerokipas	48	48	14	11	9	14					4	2	środa	Ks. L. Zajkowski
Wasiółki	12	12	4	1	3	4					4	2	wtorek	Jw.
Zagrzewo	49	49	16	7	13	13					8	4	środa	Ks. W. Putko
Załużki	65	65	13	10	10	11	7	8	4	2	8	3	czwart ek	Ks. S. Nowak
Razem	975	932												

Źródło: APN, Teczka nr 2, Nauczanie religii – parafia Nidzica 1967/68.

W połowie lat sześćdziesiątych XX w. w katechizacji w punktach katechetycznych uczestniczyła młodzież w ponad 90%. Udział dzieci ze szkół podstawowych był równie duży. Dzieci ze szkół w Bartoszkach, w Pielgrzymowie, Sławce Małej, Szerokimpasie, Wasiółkach, Zagrzewie i w Załużkach uczestniczyły w katechizacji w 100%. Z pozostałych szkół frekwencja przekraczała 90% uczniów. Ks. proboszcz J. Sikora w sprawozdaniu wizytacyjnym z dnia 16 września 1967 r. relacjonował ks. bp. J. Drzazdze: „(...) Nauczanie religii to newralgiczny mój punkt w duszpasterstwie. Czterech księży i dwie katechetki uczą

w 11 punktach na wioskach i w czterech salkach w mieście. Nauczaniem są objęte wszystkie dzieci szkół średnich, a także przedszkolne. Frekwencja po wioskach jest w 100%, a w mieście do 95%. Warunki nauczania są bardzo trudne po wioskach, w dojazdach. (...) w niektórych miejscowościach rodzice bardzo mało okazują zainteresowania w nauczaniu dzieci pacierza i prawd objawionych”. Relacje o katechizacji ks. Sikora kończył stwierdzeniem, że fundusz katechetyczny jest bardzo skromny, a wszystkich dzieci i młodzieży uczy się na terenie parafii około 3500²⁴.

Katechizacja w roku szkolnym 1968/69

	Szkoła	Liczba uczniów w szkole na 1.10. 1968 r.	Na lekcjach religii	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	Uczący	Zajęcia
Średnie	LO	376	273 (103)	118 (25)	86 (30)	69 (48)						Ks. J. Szymerski	Cały tydzień
	Technikum Mechaniczne (5-letnie)	186	142 (44)	39 (6)	36 (1)	40 (5)	27 (2)					Ks. E. Łągód	Od wtorku do piątku
	Technikum (3-letnie)	105	90 (15)	39 (8)	33 (4)	33 (3)						Ks. J. Szymerski	Piątek
	Razem	682	520 (162)	196	155	142	27						
Zawodowe	Wielozawodowe	161	143 (18)	63 (8)	46 (5)	52 (6)						Ks. Łągód	Od wtorku do piątku
	Mechanizacji Rolnictwa	238 (90)	148 (90)	115 (32)	48 (18)	77 (40)						Ks. A. Walicki	Cały tydzień
	Pozaszkolni	---	---	---	---	---						Ks. Szymerski	Piątek
	Razem	417	399 (108)	178	94	129							
Podst	Powstawa nr 1	1255	1111	115	161 (21)	155 (8)	108	157 (26)	123 (42)	146 (23)	146 (19)	Ks. Walicki s. Kądyś	Kl. VIII Kl. I - VIII
	Podstawa nr 2	710	630	62	65	68 (9)	51	86 (15)	101 (32)	83 (6)	113 (15)	Alicja Baś	Kl. II-IV

²⁴ Tamże, KPN, t. 1, s. 87- 88.

a w o w e	Razem	1965	1741 (224)	159	226 (21)	223 (17)	177	243 (41)	224 (74)	229 (29)	259 (34)		
	Bartoszki	24	24	3	11	4	6					Ks. A. Walicki	Poniedzia łek
	Grzegórzki	163	163	15	18	20	18	21	24	20	28	Jw.	Wtorek
	Kanigowo	144	144	8	14	17	18	25	28	21	11	Ks. E. Łagód	Poniedzia łek
	Łysakowo	194	192 (2)	23	15	18	27	26 (1)	36 (1)	30	19	Jw.	Sobota
	Napiwoda	254	217 (37)	33	27 (3)	28 (9)	33 (7)	28 (1)	48 (9)	32 (8)	25	Ks. J. Szymerowski	Sobota
	Pielgrzymo wo	14	14	3	6	3	2					Jw.	Poniedzia łek
	Sławka Mała	12	12	5	3	2	2					Ks. Łagód	Sobota
	Szerokopas	31	31	9	7	8	7					Ks. Walicki	Środa
	Waszułki	10	10	4	1	3	2					Jw.	Poniedzia łek
	Zagrzewo	46	46	12	16	12	6					Jw.	Czwartek
	Załużki	68	68	7	9	10	10	10	10	6	6	Ks. Szymerowski	Czwartek
R a z e m	Wioski	960	921 (39)	122	129 (3)	125 (9)	131 (7)	110 (2)	146 (10)	109 (8)	89		
	Miasto	3183	2660 (523)										

Źródło: APN, Teczka nr 2, Nauczanie religii – parafia Nidzica 1968/69

Udział dzieci i młodzieży w katechizacji w roku szkolnym 1968/69 wahał się w granicach 87%. W stosunku do roku szkolnego 1966/67 frekwencja obniżyła się. Udział w katechizacji dzieci mieszkających na wioskach był bardzo wysoki i wynosił około 97%. Natomiast znacznie niższy był udział w katechizacji młodzieży szkół średnich i zawodowych. Średnia uczniów biorących udział w lekcjach religii na terenie parafii nidzickiej wahała się w granicach 87%.

W roku szkolnym 1969/70 Alicja Bas katechizowała uczniów klas III, IV i V szkoły podstawowej. Ogółem tygodniowo pani Alicja uczyła 28 godzin. Na katechezę z klas III uczęszczało 200 uczniów. Nie uczęszczało 9 uczniów innych wyznań. Z klas IV w katechizacji uczestniczyło 258 uczniów, a nie uczestniczyło 4, a z klas V na lekcje religii chodziło 265 dzieci. Natomiast nie uczestniczyło 6 dzieci. Ogółem pani Alicja katechizowała

723 uczniów²⁵. Siostra Ludwina w tymże roku szkolnym katechizowała uczniów klas I, II, VI i VII. Na lekcje religii zapisało się w pierwszych tygodniach nowego roku szkolnego 885 uczniów, a w katechizacji uczestniczyło 765. Nie uczęszczało na lekcje religii 120 uczniów, choć na katechizację się zapisali²⁶. Ks. Stanisław Krupski w roku szkolnym 1969/70 uczył dzieci w Napiwodzie we środy, w Szerokimpasie w poniedziałki, a w czwartki w Załuskach. W punkcie katechetycznym w Napiwodzie w lekcjach religii uczestniczyło 231 uczniów, a na religię nie chodziło 14. W Załuskach frekwencja była 100%, a w Szerokimpasie na 31 uczniów 2 nie brało udział w katechizacji. Ponadto ks. Stanisław katechizował także w LO w Nidzicy klasy I, II i III. W katechizacji uczestniczyło 336 uczniów, a 32 osoby nie uczęszczały na lekcje religii²⁷. Warto tu nadmienić, że osoby dojeżdżające niekiedy nie uczestniczyły w katechizacji ze swą klasą ze względu na połączenie autobusowe. Ale uczestniczyły w katechizacji w swych parafiach w lekcjach religii zorganizowanych dla młodzieży dojeżdżającej w niedziele po mszach św.

Katechizacja w roku szkolnym 1969/70

Szkoła	Razem		Poszczególne klasy								Liczba klas	
	Nie chodzą	Chodzą	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII		
Liceum Ogólnokształcące	32	336	135 (19)	105 (8)	96 (15)							10
Technikum Mechaniczne (5-letnie)	18	178	39 (2)	38 (5)	34 (3)	38 (6)	25 (2)					5
Technikum Mechaniczne (3-letnie)	12	69	Brak danych	40 (9)	29 (3)							3
Wielozawodowe	16	147	90 (8)	57 (8)								5
SZM Rolnictwa	131	251	103 (43)	103 (43)	(45)							8
Razem	209	981	367 (72)	343 (73)	159 (66)	38 (6)	25 (2)					31
Szkoła Podstawowa nr 1 i 2	176	1715	151 (11)	201 (10)	200 (9)	258 (4)	265 (6)	223 (64)	190 (35)	230 (36)		54
Bartoszki		23	4	5	6	8						
Grzegórzki	19	149	14 (2)	12 (4)	18 (3)	22 (2)	22 (2)	20 (3)	27 (2)	14 (1)		8
Pielgrzymowo	9	40	10 (6)	11	12 (3)	7						4
Wasiutki		12	4	4	3	1						4

²⁵ Tamże, Teczka nr 2, Rozkład lekcji religii dla klas III, IV i V Alicji Bas na rok szkolny 1969/70.

²⁶ Tamże, Plan zajęć s. Ludwiny w roku szkolnym 1969/70.

²⁷ Tamże, Rozkład lekcji religii ks. Stanisława Krupskiego w roku szkolnym 1969/70.

Zagrzewo		58	20	12	14	12					4
Kanigowo	2	136	12	7	13	14	25 (1)	24 (1)	25	16	8
Łysakowo	3	172	12	21	14	16	27	27 (1)	31 (2)	24	8
Sławka Mała		15	4	5	3	3					4
Napiwoda	14	231	20 (1)	30 (1)	24 (2)	30 (1)	36	25 (2)	42 (6)	24 (1)	9
Szerokopas	2	29	5 (1)	11 (1)	6	7					4
Załużski		58	5	8	6	8	10	7	9	5	8
Razem	225	2638	261 (21)	327 (16)	319 (17)	386 (7)	385 (9)	326 (71)	324 (45)	313 (38)	119

Źródło: APN, Teczka nr 2, Formularz lekcji religii w roku szkolnym 1969/70.

W roku szkolnym 1969/70 w szkołach średnich frekwencja na katechizacji wahała się w okolicach 80%. Znacznie gorsza była frekwencja w Szkole Zawodowej Mechanizacji Rolnictwa. W dwu pierwszych klasach uczestniczy²⁸ły w katechizacji 103 osoby, natomiast z klasy trzeciej nikt z uczniów nie brał udziału w lekcjach religii. Znacznie lepsza była frekwencja na lekcjach religii uczniów ze szkół podstawowych. Ks. Z. Załęski katechizował uczniów klas ósmych ze szkół podstawowych w Nidzicy i w Szkole Zawodowej Mechanizacji Rolnictwa. Ponadto uczył religii w punktach katechetycznych w Wasiułkach, Zagrzewie, Pielgrzymowie, Bartoszkach i Grzegórkach. W lekcjach religii uczestniczyło 718 osób²⁹. Ks. Stanisław Krupski katechizował w poniedziałki od godz. 9 do 13, w środy od 7 do 16 i w czwartki od godz. 15 do 20. Ks. Edmund Łagód katechizował od poniedziałku do soboty. Alicja Boś także katechizowała przez cały tydzień³⁰.

W roku szkolnym 1972/73 w Napiwodzie lekcje religii odbywały się w mieszkaniu Haliny Prusińskiej³¹. Katechizację prowadził ks. Czesław A.S. Zielenkiewicz. I tak w klasie pierwszej uczęszczało na lekcje religii 15 dzieci (100%), w drugiej 19 (100%), w trzeciej 19 (94,7%), w czwartej 20 (95%), w piątej (100%), w szóstej 97,7%), w siódmej (95%) i w ósmej (71,5%). Lekcje religii odbywały się w soboty³². Ks. Cz. Zielenkiewicz uczył także w Technikum Mechanicznym (trzyletnim), w Zasadniczej Szkole Mechanizacji Rolnictwa i Zasadniczej Szkole Wielozawodowej. Lekcje religii odbywały się w pomieszczeniach kościelnych. W sporządzonym formularzu 24 października 1970 r. zaznaczył, że trudnością w katechizacji jest brak salek, a także „duża ilość młodzieży dojeżdżającej, którą trudno uchwycić na katechizacji, stąd też niska frekwencja”³³. Ks. Zielenkiewicz z Technikum Mechanicznego uczył uczniów klasy pierwszej (22,5% - frekwencja) i klas drugich (47,5%).

²⁸ AAWO, Teczka nr 2, Parafia św. Wojciecha w Nidzicy (1947-1974), Protokół z wizytacji lekcji religii z 22 V 1970 r.

²⁹ APN, Teczka nr 2, Plan lekcji religii ks. Z. Załęskiego.

³⁰ Tamże, Tabela uczących lekcji religii w roku szkolnym 1969/70; AAWO, teczka nr 2, Parafia św. Wojciecha w Nidzicy, Protokół z wizytacji lekcji religii z dnia 22 V 1970 r.

³¹ APN, Teczka nr 2, Pokwitowanie wystawione przez ks. Cz. A. Zielenkiewicza z dnia 21 X 1972 r.

³² Tamże, Katechizacja prowadzona przez Ks. Cz. Zielenkiewicza, formularz sporządzony 25 X 1972 r. (cz. I).

³³ Tamże, Katechizacja prowadzona przez Ks. Cz. Zielenkiewicza, formularz sporządzony 24 X 1972 r. (cz. II).

W ZSMR uczył w klasie I a (87,5%), I b (37,5%), I c (62,5%), w klasie II a (16,7%), II b (71,8%), w klasie III a (26,4%), III b (0% - nie zgłosił się nikt na katechizację, tak też było rok wcześniej) i III c (37,1%). W ZSWiel. uczył w I d (60,5%), I e (80%), I h (63,6%), I j (37,5%), w klasie II d (34,5%) i w II e (12,5%). We wszystkich klasach uczyło się 591 uczniów, na lekcje religii do sal katechetycznych uczęszczało 264 uczniów – 44,7%. Katechizacja odbywała się we wtorki, środy, czwartki i piątki³⁴.

W Szerokimpasie punkt katechetyczny mieścił się w mieszkaniu Aliny Wypysk³⁵. Ponadto punkty katechetyczne były w Bartoszkach, Grzegórkach, Kanigowie, Łysakowie, Pielgrzymowie, Sławce Małej, Wasiułkach, Zagrzewie, Załuskach, Nidzicy, Napierkach i w Powierzu. Natomiast ksiądz z Muszak uczył w Rogu, Wiatrowcu, Jagarzewie, Wałach i Muszakach³⁶.

W pierwszych dniach października 1972 r. naukę lekcji religii w parafii św. Wojciecha w Nidzicy ilustruje poniższa tabela.

Nauczanie religii w roku szkolnym 1972/73 w Nidzicy w parafii św. Wojciecha

Lp.	Miejscowość Szkoła	Uczniów w szkole	Uczniów na lekcjach religii	Klas	Uczący	Odległość od kościół w kilometrach
1.	Nidzica Liceum Ogólnokształcące	499	394	15	Ks. Wiesław Świdziński	
2.	Nidzica Technikum Mechaniczne	178	125	5	Jw.	
3.	Nidzica Technikum Mechanizacji Rolnictwa	100	40	3 40%	Ks. Zielenkiewicz	
4.	Nidzica Zasadnicza Szkoła Mechanizacji Rolnictwa	290	138	8 48%	Jw.	
5.	Nidzica Zasadnicza Szkoła Wielozawodowa	270	126	8 58%	Jw.	
	Razem	1337	823	39		
6.	Nidzica Szkoła Podstawowa nr 1	734	653	22	Alicja Baś	0,5
7.	Nidzica Szkoła Podstawowa nr 2	826	752	27	Modesta Paprotka	1
8.	Nidzica Klasy VIII	245	195	8	Ks. Kazimierz Lenart	
	Razem	1805	1600	57		

³⁴ Tamże.

³⁵ Tamże, Pokwitowanie z dnia 19 X 1972 r.

³⁶ Tamże, Punkty katechetyczne w parafii św. Wojciecha w Nidzicy w 1972 r.

	Wioski					
1.	Bartoszeki	18	18	4	Ks. W. Świdziński	5
2.	Grzegórzki	126	122	6	Jw.	5
3.	Napiwoda	223	209	9	Ks. Cz. Zielenkiewicz	7
4.	Szerokopas	19	17	4	Jw.	5
5.	Kanigowo	97	88	8	Ks. K. Lenart	5
6.	Łysakowo	144	144	8	Jw.	9
7.	Zagrzewo	72	72	8	Jw.	6
8.	Załuski	68	68	8	Jw.	6
	Razem	767	738	57		
	Ogółem	3909	3161	153		

Źródło: Protokół z wizytacji kanonicznej par. św. Wojciecha w Nidzicy z 1972 r.

W roku szkolnym 1972/73 na lekcje religii uczęszczało 3161 uczniów, natomiast w katechizacji nie uczestniczyło 748 osób³⁷. Najmniejsza frekwencja na katechizacji była w Technikum Mechanizacji Rolnictwa, a lepsza w szkołach podstawowych w Łysakowie, Zagrzewie, Bartoszkach i w Załuskach³⁸.

Odpowiadając na pismo Urzędu Wojewódzkiego w Olsztynie, Wydziału ds. Wyznań, inspektor oświaty Jerzy Pik pisał, że działalność wielu punktów katechetycznych na terenie powiatu sprowadza się tylko do nauczania programu wiedzy religijnej. Zajęcia katechetyczne odbywają się niesystematycznie, jedynie nauka religii w Nidzicy odbywa się regularnie. Frekwencja na lekcjach religii jest bardzo różna. Największa jest w klasach niższych a mniejsza w klasach wyższych. Wyposażenie punktów katechetycznych, według inspektora, było bardzo skromne³⁹.

Jednak z czasem władze komunistyczne chcąc ograniczyć działalność edukacyjną Kościoła, wprowadziły bardzo wysokie podatki od metrażu salki katechetycznej. Dopiero ustawą Ministerstwa Finansów z 1975 r. cofnięto podatek lokalowy z salek katechetycznych.

W roku szkolnym 1975/76 punkty katechetyczne były w: Grzegórzkach, Łysakowie, Napiwodzie i Kanigowie, mieściły się w stałych miejscach. Natomiast punkty katechetyczne „wędrownie” w: Szerokopas, Zagrzewie, Załuskach i Pielgrzymowie. Frekwencja na lekcjach religii była dość dobra. W niektórych miejscowościach dzieci w 100% uczestniczyły w katechizacji. Autor Kroniki Parafii Nidzickiej, ks. January Kusmierczyk⁴⁰, podał dość dokładną charakterystykę uczniów oraz ich udział w katechizacji: „(...) są i na wioskach rodziny, które zostawiają dowoli dzieciom, lub zakazują dzieciom korzystać z nauki religii. W

³⁷ APO, syg. 444/4/94, Punkty katechetyczne (1971-1972), s.27.

³⁸ APN, Protokół wizytacji kanonicznej parafii św. Wojciecha w Nidzicy przeprowadzonej z polecenia ks. bpa warmińskiego dra J. Drzazgi przez biskupa pomocniczego warmińskiego J. Wojtkowskiego w dniach 7- 8 X 1972 r.

³⁹ APO, syg. 444/4/94, Punkty katechetyczne (1971-1972), s. 84-86.

⁴⁰ Na niewielkiej kartce zachował się zapis, który wskazuje na autora Kroniki Parafii św. Wojciecha w Nidzicy. Czytamy: „Niniejszy tom Kroniki parafii Nidzica zebrał, ułożył i napisał ks. January Kuśmierczyk, wikariusz nidzicki”.

mieście z każdej klasy pewna grupa dzieci na religię nie uczęszcza. Jedni przestają uczęszczać po I Komunii św., drudzy w starszych klasach”⁴¹. Ks. proboszcz J. Sikora w sprawozdaniu w czasie wizytacji dodał: „(...) Frekwencja dzieci i młodzieży w największej mierze zależy od rodziców”⁴². Dalej w Kronice Parafialnej czytamy: „Zaś w szkołach średnich na religię uczęszcza do 70% z liceum ogólnokształcącego. Z zawodówek i techników ledwie 35% korzysta z nauki religii. Stwarza się takie warunki młodzieży – zajęcia, warsztaty przed i po południu, że mimo dobrych chęci młodzież nie jest w stanie korzystać lub musi pokonywać wiele trudności, zwłaszcza dojeżdżająca”⁴³. Trudności te stwarzano młodzieży przez cały czas, i to zarówno w liceach, technikach, jak i w szkołach zawodowych.

W kwietniu 1989 r. nauka religii nadal odbywała się w punktach katechetycznych. Co prawda, warunki z każdym rokiem były coraz lepsze, ale do normalności było jeszcze bardzo daleko. Nadal bywało tak, że na katechezę przychodziło kilka klas do jednej sali na tę samą godzinę. W tymże roku w Nidzicy był trzy szkoły podstawowe, liceum ogólnokształcące, technikum mechaniczne i samochodowe, a także szkoła wielozawodowa. W Napiwodzie i w Grzegórkach były szkoły podstawowe. Punkty katechetyczne były w Nidzicy na nowej i na starej plebanii, a także na wieży i balkonie kościoła. W Grzegórkach punkt katechetyczny mieścił się w kaplicy. Natomiast w Napiwodzie, Łysakowie i Załuskach punkty katechetyczne były w domach prywatnych. Religii uczyli: ks. Stanisław Tkacz około 30 godzin tygodniowo, ks. Andrzej Zieliński także 30 godzin tygodniowo, ks. Jan Dudziński 12 godzin tygodniowo, siostra J. Naguszewska i s. B. Morawska po 24 lekcje tygodniowo i s. S. Grygo 12 godzin tygodniowo. Frekwencja dzieci ze szkół podstawowych wynosiła około 90%, natomiast młodzieży ze szkół średnich i zawodowych od 40 do 60%. Katechizacją objęte były także przedszkolaki⁴⁴.

Po powrocie katechezy do szkół w 1990 r. powoli następowała stabilizacja w katechizacji parafialnej, pomimo dość dużej propagandy antykatolickiej w mediach elektronicznych i pisanych⁴⁵. W roku szkolnym 1994/95 nauka religii prowadzona była w szkole podstawowej nr 1 i 2, w liceum ogólnokształcącym, technikum mechanizacji rolnictwa i w zasadniczej szkole zawodowej, a także w dwóch przedszkolach. W parafii lekcji religii uczył ks. Wiesław Lipka, ks. Zigniew Żabiński, ks. Wojciech Ciarkowski, Jerzy Wyrąbek, Lech Borucki, s. Jadwiga i Edmunda, Ewa Lewandowska, Joanna Komorowska, Anna Gruszkiewicz, Maria Bastkowska, Halina Zumbrycka, Henryka Andryszczyk, Jolanta Szałanda, Marzena Świdarska, Bogusława Burdyńska i Teresa Żelazna. Razem ze wszystkich szkół średnich oraz podstawowych łącznie z przedszkolami w lekcjach religii uczestniczyło

⁴¹ APN, KPN, Nauczanie religii, s. 73.

⁴² Tamże, Sprawozdanie przy wizytacji kanonicznej parafii Nidzica przez ks. bpa pomocniczego dra Jana Obłąka w dniach 21 – 23 V 1977 r.

⁴³ Tamże, Nauczanie religii, s. 73.

⁴⁴ Tamże, Protokół z wizytacji kanonicznej rzymskokatolickiej parafii pod wezwaniem Niepokalanego Poczęcia NMP w Nidzicy, korzystającej z pierwotnie katolickiego, potem ewangelickiego kościoła pod wezwaniem Świętego Wojciecha, przeprowadzonej z polecenia ks. bpa warmińskiego dra E. Piszcza przez bpa pomocniczego Juliana Wojtkowskiego w dniach 8-9 IV 1989 r.

⁴⁵ Zob. K. Bielawny, Trudne dzieje nauki religii w diecezji warmińskiej po II wojnie światowej, w: Współczesne zagrożenia rodziny, pod. red. J. Zimny, Sandomierz 2006, s. 315-319.

około 95% uczniów. Po prawie dwudziestu latach lekcji religii w szkołach frekwencja na lekcjach religii nie wiele się zmieniła⁴⁶. Nie sprawdziły się scenariusze pisane przez lewicowe pisma o braku tolerancji wierzących wobec niewierzących. Przez wieki Kościół zarówno rzymskokatolicki, jak i ewangelicki prowadził szkolnictwo elementarne oraz uniwersyteckie w całej Europie, podnosząc świadomość mieszkańców starego Kontynentu.

Katechizacja rodzinna

W parafii św. Wojciecha w Nidzicy od 26 listopada 1961 r. rozpoczęły się katechezy rodzinne. Prowadziła je Cecylia Stelmach, instruktorka z kurii biskupiej w Olsztynie. Katechezy odbywały się w każdą drugą niedzielę i poniedziałek miesiąca. Katechezy te obejmowały dzieci ze szkół podstawowych, młodzież ze szkół średnich i rodziców⁴⁷. Z czasem w parafii zorganizowano Tydzień modlitw o katolickie wychowanie dzieci i młodzieży. Katechezy rozpoczęły się od 1 września i trwały do 8 września 1963 r. Każdego dnia wieczorna msza św. odprawiana była w intencji dzieci i młodzieży, a po Eucharystii przy wystawionym Najświętszym Sakramencie odmawiano jedną część różańca św. o katolickie wychowanie dzieci i młodzieży. Na zakończenie modlitw o dobre wychowanie młodego pokolenia Polaków odprawiono nabożeństwo czterdziestogodzinne. W dniu 8 września, w uroczystość Narodzenia NMP, zakończyły się katechezy i modlitwy. W tym dniu mszę św. wieczorną celebrował ks. Władysław Janczy, miejscowy wikariusz, wraz z ks. Jerzym Burzikiem i ks. Henrykiem Pelplińskim, wikariuszem z Iłowa. Procesję z Najświętszym Sakramentem dookoła kościoła prowadził ks. Tadeusz Broniszewski, proboszcz z Iłowa. Każdego dnia świątynia była wypełniona wiernymi po brzegi⁴⁸.

Warto tu nadmienić, że katechizacja towarzyszy Kościołowi od czasów apostołskich. Przez wieki Kościół głosi Dobrą Nowinę o Chrystusie ludziom wszystkich czasów. Katechizacja rodzinna w sposób szczególny rozwinęła się w Polsce po II wojnie światowej. Od wielu wieków nurtuje umysły papieży. Potrzebę zaangażowania ludzi świeckich do apostołstwa w Kościele doceniał szczególnie papież Pius XI. Za jego pontyfikatu powstało aktywne, dynamiczne apostołstwo osób świeckich. Po II wojnie światowej apostołstwo świeckie przybrało konkretne wymiary. Nabrało nowego dynamizmu i mocy. Dlaczego tak się stało? Wzrastający na sile komunizm, a z nim ateizm i bezbożnictwo, dysponujące nowymi środkami i metodami, szerzyły na gruncie tradycyjnego katolicyzmu polskiego swoje hasła. Akcja powojennego bezbożnictwa starała się działalność duszpasterską ograniczyć tylko do murów świątyń. To niebezpieczeństwo dostrzegł ks. kard. A. Hlond, a także ks. kard. S. Wyszyński, którym samym przyszło się zmierzyć z atakami oraz na wielu biskupów i kapłanów w Polsce. Na terenie diecezji wrocławskiej powstał instytut katechetyczny, którego dyrektorem był ks. dr Józef Wojtukiewicz. Celem instytutu było przygotowanie nowych kadr świeckich do pracy duszpasterskiej w parafiach. Od 1958 r.

⁴⁶ APN, Sprawozdanie wizytacyjne z 1994 r.

⁴⁷ Tamże, KPN, t. 2, Katecheza Rodzinna, s. 42.

⁴⁸ Tamże, Tydzień modlitw o katolickie wychowanie dzieci i młodzieży, s. 61.

instytut katolicki rozpoczął swą działalność w diecezji warmińskiej, w Gietrzwałdzie w Domu NMP⁴⁹. Katechezy rodzinne miały przygotować rodziców do świadomego wychowania w duchu Bożym swoich dzieci. Kronikarz Parafialny w Nidzicy odnotował, że „(...) wielka jest wdzięczność parafii nidzickiej dla pani Cecylii Stelmach, która taką katechezę rodziną tutaj przeprowadza. Sama jest osobą głębokiej wiary, światłego umysłu i wielkiej nadziei. Swą postawą porywa wielu, przyciąga do siebie i wciąga do współpracy tylko grono najlepszych”⁵⁰. Przez kolejne lata pani Cecylia prowadziła katechezy rodzinne w Nidzicy, które gromadziły dość sporo parafian.

Zakończenie

Parafia św. Wojciecha w Nidzicy jest jedną z wielu, w której nauka religii na przestrzeni trzydziestu lat odbywała się w salach katechetycznych. Od wyrugowania katechezy ze szkół w 1961 r. jedynym miejscem katechizowania były punkty katechetyczne, które tworzono w pomieszczeniach kościelnych, kaplicznych oraz przede wszystkim w domach prywatnych. Tak też było w parafii nidzickiej. Dzieci ze szkół podstawowych uczestniczyły w katechizacji prawie w 100%, młodzież szkół średnich w około 60%, a najmniejszy procent stanowili uczniowie ze szkół zawodowych i techników, niejednokrotnie było to tylko 30%. Poza katechezą szkolną w parafii nidzickiej odbywały się także katechezy rodzinne, w których uczestniczyły dzieci wraz z rodzicami. Trud prowadzenia katechez w punktach katechetycznych zakończył się z chwilą powrotu lekcji religii do szkół w 1990 r.

Streszczenie

Lata powojenne były zmaganiem się o zachowanie wiary wśród wiernych Kościoła rzymskokatolickiego w Polsce. Władze państwowe starały się ograniczyć działalność Kościoła. Starano się pozbawić duchownych wpływu na dzieci i młodzież, poprzez pozbawienie nauki religii w szkołach. W roku 1961 pozbawiono duszpasterzy, osoby zakonne jak i wielu świeckich katechetów edukacji katechetycznej dzieci i młodzieży w szkołach. Księża proboszczowie jak i wierni świeccy organizowali punkty katechetyczne zarówno w pomieszczeniach kościelnych jak i domach prywatnych. Ks. proboszcz w Nidzicy w parafii św. Wojciecha, ks. Jan Rymkiewicz, w roku szkolnym 1960/61 utworzył kilkanaście punktów katechetycznych. Dzięki ogromnemu zaangażowaniu się parafian, była możliwość objęcia katechizacją dzieci w mniejszych miejscowościach. Księża katechizowali w bardzo

⁴⁹ Zob. K. Bielawny, Historia indywidualna i uniwersalna Gietrzwałdu (1877-2002), SW 2004-2005, t. LXI-LXII, s. 263.

⁵⁰ APN, KPN, t. 2, Imieniny, s. 72-73.

różnych warunkach, od znośnych po bardzo trudne. Frekwencja na lekcjach religii w szkołach podstawowych wahała się w granicach 80-90 %, w szkołach średnich w granicach 60 % a najmniejsza była w szkołach zawodowych i technikach około 30%. Powrót lekcji religii do szkół w 1990 r. zmienił sytuację w katechizacji. Księża uczący w punktach katechetycznych i w pomieszczeniach kościelnych powrócili ponownie do sal szkolnych. Tak też był i w Nidzicy.

Zusammenfassung

Die Nachkriegsjahre waren ein Kampf für das Erhalten des Glaubens der Gläubigen der römisch-katholischen Kirche. Die Staatbehörden haben sich bemüht, die Arbeit der Kirche zu begrenzen. Es gab Bemühungen, die Geistlichen des Einflusses auf Kinder und Jugendliche durch die Beseitigung des Religionsunterrichts in den Schulen zu berauben. Im Jahre 1961 wurden die Priester, Ordensleute sowie viele weltlichen Religionslehrer der religiösen Bildung der Kinder und Jugendlichen in den Schulen beraubt. Die Pfarrer sowie die weltlichen Gläubigen haben katechetische Punkte sowohl in den kirchlichen Räumen als auch in privaten Häusern organisiert. Der Priester in Nidzica in der Pfarrgemeinde des hl. Adalberts, Priester Jan Rymkiewicz, haben im Schuljahr 1960/61 über zehn katechetische Punkte gebildet. Dank großem Engagement der Pfarrkinder gab es die Möglichkeit, den Kindern in kleinen Ortschaften den Religionsunterricht zu erteilen. Die Priester unterrichteten in unterschiedlichen Bedingungen, von erträglichen bis zu sehr schwierigen. Die Anwesenheit im Religionsunterricht in den Grundschulen schwankte in den Grenzen 89-90%, in den Oberschulen betrug sie zirka 60%, kleiner war die Anwesenheit in den Berufsschulen und Techniken - zirka 30%. Der Rückkehr der Religion in die Schulen hat die Situation des Religionsunterrichts im Jahre 1990 geändert. Die in den katechetischen Punkten und in den kirchlichen Räumen lehrenden Priester sind wieder in die Klassenräume zurückgekommen. So war es auch in Nidzica.